

Vplyv nemeckého jazyka na slovnú zásobu slovenčiny na príklade karpaticizmu z oblasti turizmu – *parkan*¹

The Influence of German Language on the Vocabulary Using the Example of Carpathianism from the Field of Tourism – *parkan*

Zuzana Slobodová

Abstrakt:

Príspevok sa venuje sémantickej analýze a vplyvu nemeckého jazyka na slovnú zásobu slovenského jazyka. Tento vplyv a sémantickú analýzu uvádzame na príklade karpaticizmu z oblasti turizmu parkan. Hlavným cieľom príspevku je podrobiť analýze karpaticizmus parkan s dôrazom na jeho sémantickú štruktúru a etymológiu. Pôvod karpaticizmu sme overili v domácich i zahraničných publikáciách. Pri sémantickej analýze sme rozložili karpaticizmus na sémantické dištinktívne príznaky: klasifikačné, identifikačné a špecifikačné. Výsledky našej analýzy poslúžia nielen lingvistom, ale aj študentom so študijným zameraním na turizmus ako rozširujúce informácie, ktoré môžu využiť vo svojej praxi.

Abstracts:

The paper deals with the semantic analysis and the influence of the German language on the vocabulary of the Slovak language. This influence and

¹ Štúdia je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA – Inovácia predmetu nemecký jazyk v rámci študijného programu Turizmus, hotelierstvo a kúpeľníctvo č. 001PU-4/2024.

semantic analysis is presented on the example of Carpathian tourism parkan. The main aim of the paper is to analyze the Carpathianism parkan with an emphasis on its semantic structure and etymology. We have verified the origin of the Carpathianism in domestic and foreign publications. In the semantic analysis we decomposed carpatism into semantic disjunctive signs: classificatory, identifying and specifying. The results of our analysis will serve not only linguists, but also students studying tourism as extension information that they can use in their practice.

Kľúčové slová:

sémantická analýza, karpatizmy, slovensko-nemecké jazykové kontakty, etymológia, turizmus

Key Words:

semantic analysis, Carpathianisms, Slovak-German language contacts, etymology, tourism

Úvod

Karpatský areál je dôležitou oblasťou vo vývine slovanských, ale aj neslovanských národov. Územie dnešného Slovenska bolo odjakživa miestom, kde sa stretávali rôzne kultúry a vzájomne na seba pôsobili. V našom príspevku sa zameriavame predovšetkým na jazykové pôsobenie – jazykové kontakty. Jazykovým kontaktom v karpatskom areáli sa venuje lingvistická karpatólogia (karpatská jazykoveda). Celokarpatský dialektologický atlas (ďalej CKDA)² je najvýznamnejším dielom lingvistickej karpatólogie a tiež východiskovým dielom v našom bádani. V tomto atlase sú zachytené slová – karpatizmy, ktoré sú rozšírené na území, na ktorom sa

² Pre tento atlas sú zaužívané 2 skratky: CKDA (Celokarpatský dialektologický atlas) – túto skratku využívajú hlavne slovenskí jazykovedci; skratka OKDA sa používa v slavistike a je odvodená od ruského názvu: Общекарпатский диалектологический атлас).

rozprestierajú Karpaty; karpaticizmy majú rumunský, ukrajinský, poľský, maďarský, slovenský, český, ale aj nemecký a iný pôvod.

V našom príspevku sme našu pozornosť upriamili na karpaticizmus *parkan*, jeho sémantickú štruktúru a pôvod. Výsledky našej analýzy môžu poslúžiť nielen v oblasti lingvistiky, ale využiť ich môžu aj študenti študijného zamerania na turizmus.

Sémantická (komponentová) analýza

Encyklopédia jazykovedy (Mistrík 1993, 181) rozlišuje dva základné postupy komponentovej analýzy:

1. rozloženie významov na elementárne komponenty,
2. opis štruktúry zložitých významov prostredníctvom menej zložitých.

Prvý spôsob sa využíva v algebraickej lingvistike, druhý v lexikologicko-lexikografických opisoch slovnej zásoby. Pre náš príspevok je smerodajný druhý postup. Dôležitým v tomto kontexte je vyčlenenie **sém**, ktoré chápeme ako základnú jednotku elementárneho zmyslu a nedajú sa ďalej rozdeľovať.

Pri sémantickej analýze karpaticizmu *parkan* sme použili Tolstého sémantickú analýzu, ktorú spracoval V. Blanár (1974), a v rámci lexémy sme vyčlenili sémanticky dištinktívne príznaky podľa J. Furdíka (1980):

- **klasifikačné**: slúžia na zaradenie skúmanej lexémy do všeobecných tried, napr. podst. meno, príd. meno a pod.,
- **identifikačné**: zaraďujú lexému do príslušného mikrosystému, napr. ohrada,
- **špecifikačné**: podrobnejšie charakterizujú lexému a radia ju do príslušnej lexikálnej kategórie.³

³ Sémantickej analýze sa venovali aj títo bádatelia: E. Sekaninová (1980), I. Ripka (1983), N. V. Cvetkov (Цветков) (1984), M. O. Malíková (1986), K. Buzássyová

Sémantická štruktúra karpaticizmu +parkaN⁴

v Dotazníku CKDA

1. drevený plot z pevne uložených, zvislo umiestnených dosiek,
2. plotovka,
3. časť dreveného plotu, plot, prútený plot,
4. výstupok v stene, rímsa,
5. priečka v maštali,
6. hrádza.

Poľsky – parkan, česky – parkán, slovensky – parkan, maďarsky – párkány, ukrajinsky – паркан, moldavsky – паркан (OKDA 1987, 1113, otázka č. 61).

Sémantická štruktúra karpaticizmu +PARKAN v CKDA

1. plot z pevne uložených, zvislo umiestnených dosiek,
 - 1.1 plot z pevne uložených, horizontálne umiestnených dosiek,⁵
2. plotovka,⁶
3. časť dreveného plotu, plot, prútený plot,
4. výstupok v stene, rímsa,
5. kamenný plot okolo kostola,
6. prútený plot,
7. okraj niečoho,
8. Nom. Proprium,
9. ojedinelé semémy:

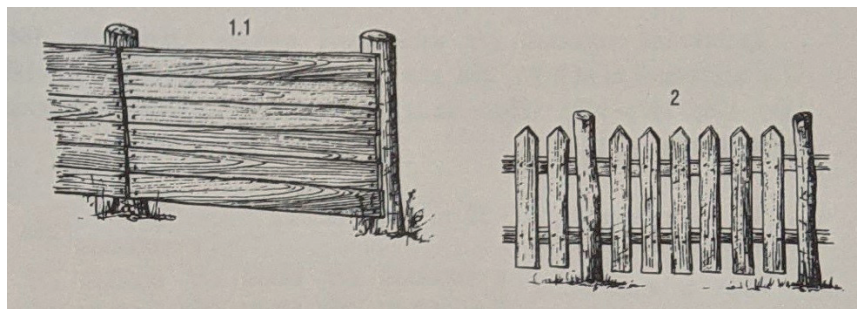
(1990), E. Nemcová (1990), M. Nábělková (1993), Z. Slobodová a I. Kozárová (2019), Z. Slobodová (2019, 2020, 2021, 2023) a i.

⁴ V Dotazníku CKDA sa v sémantických otázkach udáva tzv. **metaforma**, resp. metajazyková podoba karpaticizmu. Veľké písmeno v metaforme je namiesto vokálu, kde sa predpokladá najväčšia variantnosť. Niekedy môže ísť o odlišné znenie metaformy v 1. vyd. Dotazníka a v 2. vyd. Dotazníka CKDA. Smerodajný je názov uvedený na mape. Podrobnejšie p. (1) J. Dudášová-Kriššáková (2015). (2) ОКДА. Вступительный выпуск. (1987). V našom texte uvádzame metaformu **PARKAN** pri sémantickej analýze a vo zvyšnom texte uvádzame podobu známu zo slovenského jazyka – *parkan*.

⁵ Pozri obrázok č. 1.

⁶ Pozri obrázok č. 1.

- 9.1 'parkan – živý plot,
 9.2 'p ɔ:rk ɔ:n' – laty pribité na vrchu plotu z dosiek,
 9.3 par'kan – plot z vertikálne uložených kolíkov,
 9.4 'pa:rka:n' – malý pozemok,
 9.5 par'kan – úzke mierne vyvýšené miesto zeme
 (Celokarpatský dialektologický atlas, zväzok I, mapa č. 38, 1989, 107).

Obrázok č. 1: parkan – význam 1.1, 2 zachytený v CKDA (CKDA, zväzok I, 1989, 107)

Naším výskumom sme odhalili ďalšie významy karpatizmu *parkan*, ktoré neoznačujú plot, priečku a podobné významy a používajú sa na našom území: Slovník súčasného slovenského jazyka O – Pn (Jarošová 2021): *priestor medzi vnútorným a vonkajším okruhom hradieb na stredovekých hradoch a v stredovekých mestách; hradba okolo priekopy*. Ďalšie – iné – významy sú zachytené v Slovníku slovenských nárečí L – P (Ripka 2006): *stĺp, o ktorý sa priväzoval kôň pri podkúvaní; voz bez bočníc*. Historický slovník slovenského jazyka (Majtán 1995) zachytil význam: *hrubšia bavlnená látka, bachran* (nemeckého pôvodu).

Keďže bulharský kolektív v roku 1982 vystúpil z riešiteľského kolektívu CKDA, **materiál z 15 lokalít Bulharskej republiky** bol zverejnený v osobitnom zborníku v roku 2008: Карпатобалканский диалектный ландшафт: Язык и культура, v kapitole 42 Болгарские материалы для «Общекарпатского диалектологического атласа» (355–480). V týchto materiáloch má karpatizmus *parkan* nasledové významy:

1. drevený plot z pevne uložených, vertikálne umiestnených dosiek,
2. plotovka,
3. časť dreveného plotu, plot, prútený plot,
4. výstupok v stene, rímsa,
5. priečka v maštali,
6. hrádza (Plotnikova 2008, 370–1).

Sémantická analýza základnej a druhotných semém⁷

Tabuľka 1: Klasifikačné príznaky karpatisizmu + PARKAN

	podst. meno	konkrét- nosť	počíta- telnosť
1. plot z pevne uložených, zvislo umiestnených dosiek	+	+	+
1.1 plot z pevne uložených, horizontálne umiestnených dosiek	+	+	+
2. plotovka	+	+	+
3. časť dreveného plotu, plot, prútený plot	+	+	+
4. výstupok v stene, rímsa	+	+	+
5. kamenný plot okolo kostola	+	+	+
6. prútený plot	+	+	+
7. okraj niečoho	+	-	-

Tabuľka 2: Identifikačné príznaky karpatisizmu + PARKAN

	ohrada	miesto
1. plot z pevne uložených, zvislo umiestnených dosiek	+	-
1.1 plot z pevne uložených, horizontálne umiestnených dosiek	+	-
2. plotovka	+	-

⁷ Za základný význam sme považovali ten, ktorý bol v CKDA uvedený ako prvý (1) a mal v porovnaní s ostatnými najvyššie zastúpenie v karpatskej oblasti (tiež označený piktogramom •).

3. časť dreveného plotu, plot, prútený plot	+	-
4. výstupok v stene, rímsa	-	+
5. kamenný plot okolo kostola	+	-
6. prútený plot	+	-
7. okraj niečoho	-	+

Tabuľka 3: Špecifikačné príznaky karpatizmu +PARKAN (1. časť)

	ohrani- čujúci	z do- siek	časť plotu	pevne uložených, umiestne- ných	zvislo	horiz.	drevený	prútený
1.	+	+	-	+	+	-	+	-
1.1	+	+	-	+	-	+	+	-
2.	-	+	+	-	-	-	+	-
3.	-	+	+	+	-	-	+	+
6.	+	-	-	+	-	-	-	+

Tabuľka 4: Špecifikačné príznaky karpatizmu +PARKAN (2. časť)

	ohraničujúci	kamenný	okolo kostola
4. výstupok v stene, rímsa	+	-	-
5. kamenný plot okolo kostola	+	+	+
7. okraj niečoho	+	-	-

Dotazník CKDA predpokladal len 6 významov karpatizmu *parkan*, výskumom pri CKDA ich bolo odhalených 8 a 5 ojedinelých významov. Na základe komparácie sémantickej štruktúry karpatizmu *parkan* v Dotazníku CKDA a materiálov z Bulharskej republiky môžeme konštatovať, že sa úplne zhodujú.

Komponentovou analýzou sme odhalili zhodu v klasifikačných príznakoch *podst. meno, konkrétnosť, počítateľnosť* pri semémach 1. *plot z pevne uložených, zvislo umiestnených dosiek*, 1.1 *plot z pevne uložených, horizontálne umiestnených dosiek*, 2. *plotovka*, 3. *časť dreveného plotu, plot, prútený plot*, 4. *výstupok v stene, rímsa*, 5. *kamenný plot okolo kostola*, 6. *prútený plot*.

Pri seméme 7. *okraj niečoho* absentovali príznaky *konkrétnešť* a *počítateľnosť*, keďže neoznačuje konkrétne miesto.

Pri identifikačných príznakoch sa semémy 1., 1.1, 2., 3., 5. a 6. zhodovali v príznaku *ohrada*. Semémy 4. a 7. mali príznak *miesto*.

Špecifikačné príznaky sme pre lepšiu čitateľnosť rozdelili do dvoch tabuliek. Semémy 1., 1.1., 4., 5., 6., 7. mali rovnaký príznak *ohraničujúci*. Špecifikačný príznak z *dosiek* mali semémy 1., 1.1, 2., 3. Časť *plotu* ako špecifikačný príznak obsahujú semémy 2., 3. Príznak *drevený* mali semémy 1., 1.1, 2., 3. Pri ostatných príznakoch sme nezaznamenali zhodu.

Etymológia karpatisizmu *parkan*

Pôvod karpatisizmu *parkan* sme overovali v domáciach i zahraničných publikáciách, atlasoch a slovníkoch (uvedené v zozname literatúry). Snažili sme sa vybrať reprezentatívne diela slovanských jazykov, nemeckého jazyka i susedného maďarského jazyka. Pri slovenských a nemeckých jazykových príručkách sme sa zamerali na významy karpatisizmu a ich vývin zachytené v dielach od prvotného spracovania až po súčasnosť. Tieto dva jazyky sme vybrali z dôvodu, že úzko súvisia s tematickým zameraním nášho príspevku – vplyv nemeckého jazyka na slovnú zásobu slovenčiny. Vybrané diela sú usporiadané hierarchicky od najstaršieho po najnovšie, aby bolo rozširovanie, resp. zužovanie významu prehľadné.

Vybrané **slovenské príručky** spracovali karpatisizmus *parkan* vo významoch: Slovník slovenského jazyka (SSJ) (Peciar 1963) *plot* (s kvalifikátorom – trochu zastar.) (obyč. murovaný alebo z dosák), *ohrada*; Historický slovník slovenského jazyka (HSSJ) (Majtán 1995) zachytil významy: 1. *plot*, *ohrada*, často so šindľovou strieškou, 2. *hrubšia bavlnená látka*, *bachran* (nemeckého pôvodu). Slovník cudzích slov (akademický) (2005) zachytil významy: *priestor medzi vonkajším a vnútorným stredovekým hradbovým múrom*, *hradbová priekopa*, *menšia hradba okolo priekopy*; Slovník slovenských nárečí L – P (Ripka 2006) spracoval najbohatšiu sémantickú štruktúru: 1. *plot*, 2. *čelná, bránová stena na stodole obitá doskami*, 3. *priehrada*,

polostena (obyč. drevená) oddelujúca: a. cieňu od maštalného priestoru, b. záčin od holohumnice, priestory v chlieve, d. kone v maštali; 4. stĺp, o ktorý sa priväzoval kôň pri podkúvaní, 5. voz bez bočníc; Slovník súčasného slovenského jazyka O – Pn (Jarošová 2021) je karpaticizmus zaznamenaný vo významoch: 1. priestor medzi vnútorným a vonkajším okruhom hradieb na stredovekých hradoch a v stredovekých mestách; hradba okolo priekopy = archit. Hist., 2. ohraničenie nejakého priestoru, obyč. doskami ale. múrmi, ohrada, plot = zastaráv. Vývoj významu karpaticizmu odráža jeho široké a rôznorodé použitie v rôznych kontextoch, ako dokumentujú vybrané príručky a slovníky. Tento vývoj poukazuje na pôvodne úzko špecializované použitie slova v architektonickom a historickom kontexte, ktoré sa časom rozšírilo a diverzifikovalo, aby zahrnulo rôzne formy ohradenia a ochrany.

Slovník v **nemeckom jazyku** od autora Miklosich (1886, 240) zachytil karpaticizmus v podobe *parkanů* vo význame *plot z dosiek*. Po viac ako 100 rokoch autor Newerkla (2011, 200) uvádza rozšírené používanie slova na rôzne druhy ochranných a obranných stavieb: *ochranný múr, ochranný plot, palisáda, priekopa, kruhová priekopa* – to všetko odvodené zo strednohornej nemčiny: *parchan, parkam, parc* vo význame ohradené miesto, oplotenie. Tento posun vo významoch naznačuje, že karpaticizmus prešiel v priebehu času rozšírením svojho pôvodného špecifického významu na širší kontext. Tento vývin nám tiež ilustruje, ako sa slová môžu časom meniť a adaptovať na rôzne potreby hovoriacich.

Český jazyk zachytáva karpaticizmus vo významoch: *miesto medzi domami a mestskými hradbami; plot z dosiek* (Holub, Lyrer 1978, 359, Machek 1997, 435).

V **poľskom jazyku** je karpaticizmus *parkan* vo vybraných slovníkoch zachytený vo význame: *zábradlie* (Brückner 1957, 207), *drevený plot* (zvyčajne z dosiek), *murovaný alebo iný plot* (Szymczyk 1979, 605).

Ukrajinský jazyk spracoval vo vybranom diele *parkan* vo význame: *stena, plot zvyčajne z dreva* (Mel'nyčuk 2003, 295).

Ruský jazyk zachytil podobu *напкан* vo význame *plot* (Fasmer 1973).

V **maďarskom jazyku** karpaticizmus *parkan* spracoval vybraný slovník vo význame: *rímša* – horizontálne vyčnievajúca časť zvislej plochy; *parapet* (Arcanum n.d.).

Zaujímavým zistením v súvislosti s etymológiou karpaticizmu ponúkol Brückner (1957, 207), kde uvádza, že *parkan* je výpožička z maďarského *párkany* z českého *prkno*, čo označuje drevo; toto označenie súvisí s litovským *Perkunas*, čo je litovský slovanský názov najvyššieho boha hromu (od **perku-* s významom *dub*). Proti tomuto tvrdeniu zas stojí zachytenie karpaticizmu v maďarskom online etymologickom slovníku, kde je jednoznačne určený nemecký pôvod zo strednohornonemeckého *parkan* (*plot, ohradené miesto, múr*) s palatalizáciou slovnej koncovky; v maď. jazyku pôvodne znamenalo *val, hradisko*, odtiaľ pochádza aj miestny názov Párkány. Nemecké slovo súvisí s latinským predchodcom *park* (Arcanum n.d.).

Autor Fasmer (1973) zase predpokladal, že lexéma bola prevzatá cez poľský jazyk – *parkan* – ktoré bolo odvodené z francúzštiny a ďalej z arabčiny.

My však na základe štúdia a následnej komparácii domácich a zahraničných literárnych prameňov konštatujeme, že karpaticizmus *parkan* má **nemecký pôvod**. Takýto pôvod je jednoznačne uvedený v dielach: *Slovník súčasného slovenského jazyka O – Pn* (Jarošová 2021), *Slovník cudzích slov (akademický)* (2005), *Historický slovník slovenského jazyka* (Majtán 1995), *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím* (Holub, Lyrer 1978), *Etymologický slovník jazyka českého* (Machek 1997), *Magyar etimologiai szótár* (Arcanum n.d.), *Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 4: Н–П* – karpaticizmus je prevzatý zo strednohornej nemčiny prostredníctvom poľštiny a češtiny.

Doloženie v slovenskom jazyku je napr. mesto Štúrovo, ktoré sa až do roku 1948 nazývalo *Parkány* (pozn. autorky). Názov pochádza z roku 1534, kedy si na území dnešného Štúrova zriadili Turci pevnosť, ktorú nazvali: Džigerdelen Parkani, čo v preklade znamená: útroby nepriateľa zničujúca pevnosť (bližšie p. Slabák 2015).

Slovensko-nemecké (nielen) jazykové kontakty

Územie dnešného Slovenska bolo historicky miestom stretu rôznych kultúr, čo sa prejavilo v architektúre, spoločenskom živote, ale aj v slovnej

zásobe nášho jazyka. Nemeckí prisťahovalci a ich potomkovia, ktorí sa tu usadili, významne ovplyvnili slovenskú kultúru.

Germánske osídlenie Slovenska začalo už v prvých storočiach nášho letopočtu, pričom najvýznamnejšia bola nemecká kolonizácia, ktorá prispela k rozvoju slovenských nárečí a kultúry. V 8. a 9. storočí nemecký jazyk obohatil slovenskú slovnú zásobu, najmä v oblasti kresťanskej terminológie, napr. *mních* (z nem. Mönch), *farár* (z nem. Pfarrer). V 13. storočí kráľ Belo IV. pozval nemeckých osadníkov, aby podporili banskú činnosť, výrobu a obchod na Slovensku, čo im prinieslo aj významné postavenie v mestských radách. Z tohto obdobia sa do našej slovnej zásoby dostali slová *rada* (z nem. Rath, Stadtrat), *hajtman* (z nem. Hauptmann). (Papsonová 2005 In Slobodová 2021b).

Počas 16. a 17. storočia, v čase protireformácie, prišli na Slovensko ďalšie nemecké skupiny známe ako Habáni, ktorí boli zruční remeselníci v oblasti keramiky, kovových predmetov, kože a súkna. V druhej polovici 18. storočia sa na Slovensku usadili drevorubači z Tirolska, Álp a Štajerska, známi ako Huncokári (Doruľa 1977). Dôležitým medzníkom bol aj vznik rakúsko-uhorskej monarchie v roku 1867. Toto obdobie obohatilo slovnú zásobu slovenčiny v oblasti nábytku, módy, gastronómie, o čom svedčia slová ako *piškóta* (z nem. Biskotte), *kredenc* (z nem. Kredenz) (Papsonová 2005).

Podľa Gabzdilovej-Olejníkovej a Olejníka (2004) posledná fáza nemeckého osídľovania prebehla v 19. storočí, kedy prichádzali odborníci zakladať manufaktúry a rozvíjať priemyselnú výrobu. Horváthová (2002) uvádza, že posledným významným príchodom nemeckého obyvateľstva bol rok 1899, keď sa usadili v Michaloku na východnom Slovensku. Nemecké komunity sa koncentrovali v troch oblastiach: Bratislava a okolie, Kremnica a Nitrianske Pravno (Hauerland), a horný a dolný Spiš spolu s údolím Bodvy.

V neskorších obdobiach ovplyvnili slovensko-nemecké vzťahy kodifikácia slovenčiny v roku 1843, rozpad Rakúsko-Uhorska v roku 1918 a porážka Nemecka po druhej svetovej vojne, ktorá viedla k oslabeniu vplyvu nemeckého jazyka. Významná zmena nastala v roku 1990, keď vznikol

Spolok karpatských Nemcov. Dnes karpatskí Nemci žijú v Bratislave a okolí, na Spiši a v údolí rieky Bodvy a Hauerland (Horváthová 2002).

Karpatizmus *parkan* v kontexte turizmu

Pre študentov, ktorí získavajú a rozširujú si svoje poznatky štúdiom v oblasti turizmu, hotelierstva a kúpeľníctva, je informácia o sémantickej štruktúre a pôvode karpatizmu *parkan* určite zaujímavá. Poznanie týchto skutočností pomôže lepšie porozumieť kultúrnej a jazykovej histórii nášho územia a taktiež prehĺbiť záujem o miestne tradície a identitu. Študenti môžu prostredníctvom etymológie lepšie pochopiť, ako sa určité pojmy z oblasti turizmu vyvíjali v priebehu času, nemecký pôvod naznačuje vplyv inej kultúry na našu slovnú zásobu.

Sprievodcovia v cestovnom ruchu môžu integrovať poznatky o pôvode tohto karpatizmu do svojho odborného výkladu. Aj samotné označenie *karpatizmus* je zaujímavým, pretože označuje slová, ktoré sa používajú v štátoch, kde sa rozprestierajú Karpaty, čo môže byť taktiež originálnym spestrením výkladu. Informácie z nášho príspevku môžu byť zahrnuté do rôznych kultúrnych podujatí – trhy, festivaly, umelecké výstavy – na zdôraznenie miestneho dedičstva a kultúry.

Poznanie rôznych významových odtienkov karpatizmu len podčiarkne erudovanosť či už samotného sprievodcu alebo kultúrneho podujatia. V rámci štúdia historických miest alebo pamiatok môžu študenti identifikovať, ako sa význam slova *parkan* premietol do architektonických prvkov v rôznych obdobiach histórie a na základe týchto poznatkov vytvoriť turistické trasy a prehliadky. Porozumenie významom karpatizmu môže byť základom pre vytvorenie efektívnejších marketingových kampaní a propagácie turistických destinácií. Zahrnutie miestnych výrazov do marketingových materiálov môže zvýšiť záujem turistov o danú destináciu.

Záver

V našom príspevku sme karpaticizmus *parkan* podrobili sémantickej analýze. Jednotlivé významové odtienky sme overovali v Dotazníku CKDA, v CKDA a tiež sme porovnávali štruktúru s materiálmi z Bulharskej republiky. Dotazník CKDA predpokladal len 6 významov karpaticizmu *parkan*, no výskumom pri CKDA ich bolo odhalených 8 a k tomu 5 ojedinelých významov. Na základe porovnávania sémantickej štruktúry karpaticizmu *parkan* v Dotazníku CKDA a materiálov z Bulharskej republiky môžeme konštatovať, že sa zhodujú. Komponentovou analýzou sme odhalili zhodu v klasifikačných príznakoch *podst. meno, konkrétnosť, počítateľnosť* pri semémach 1. *plot z pevne uložených, zvislo umiestnených dosiek*, 1.1 *plot z pevne uložených, horizontálne umiestnených dosiek*, 2. *plotovka*, 3. *časť dreveného plotu*, *plot*, *prútený plot*, 4. *výstupok v stene, rímsa*, 5. *kamenný plot okolo kostola*, 6. *prútený plot*. Pri seméme 7. *okraj niečoho* absentovali príznaky *konkrétnosť* a *počítateľnosť*, keďže neoznačuje konkrétne miesto. Pri identifikačných príznakoch sa semémy 1., 1.1, 2., 3., 5. a 6. zhodovali v príznaku *ohrada*. Semémy 4. a 7. mali príznak *miesto*. Pri špecifikačných príznakoch sme rovnaký príznak *ohraničujúci* odhalili pri semémach 1., 1.1., 4., 5., 6., 7. Špecifikačný príznak z *dosiek* mali semémy 1., 1.1, 2., 3. Časť *plotu* ako špecifikačný príznak obsahujú semémy 2., 3. Príznak *drevený* mali semémy 1., 1.1, 2., 3. Pri ostatných príznakoch sme nezaznamenali zhodu.

Na základe nášho štúdia a následnej komparácii domácich a zahraničných literárnych zdrojov konštatujeme, že karpaticizmus *parkan* má nemecký pôvod. Takýto pôvod je jednoznačne uvedený v dielach: *Slovník súčasného slovenského jazyka O – Pn* (Jarošová 2021), *Slovník cudzích slov (akademický)* (2005), *Historický slovník slovenského jazyka* (Majtán 1995), *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím* (Holub, Lyer 1978), *Etymologický slovník jazyka českého* (Machek 1997), *Magyar etimológiai szótár* (Arcanum n.d.), *Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 4: Н–П* – karpaticizmus je prevzatý zo strednohornej nemčiny prostredníctvom poľštiny a češtiny.

Pri karpaticizme sme odhalili ďalšie významy, ktoré sa používajú na slovenskom území a sú zachytené v slovenských slovníkoch a príručkách:

priestor medzi vnútorným a vonkajším okruhom hradieb na stredovekých hradoch a v stredovekých mestách; hradba okolo priekopy (s kvalifikátorom: historizmus). Ďalšie – iné – významy: stĺp, o ktorý sa priväzoval kôň pri podkúvaní; voz bez bočníc; hrubšia bavlnená látka, bachran (tiež nemeckého pôvodu).

Vývin významu karpatizmu *parkan* v slovenskom a nemeckom jazyku nám naznačuje, že pôvodne špecifické pojmy sa s časom adaptujú na širšie spektrum významov a kontextov. Slovo, ktoré sprvoti označovalo ako plot, rozšírilo sa na rôzne formy ohradenia a obrany. Tento vývin jasne ilustruje, ako sa jazyk dynamicky mení a prispôsobuje potrebám v rôznych obdobiach dejín.

Domnievame sa, že poznanie pôvodu karpatizmu *parkan* bude užitočnou informáciou pre študentov, ktorí sa vzdelávajú v oblasti turizmu, hotelierstva a kúpeľníctva ako súčasť ich odborného výkladu v rámci sprievodcovskej činnosti, pri príprave kultúrnych podujatí či v rámci marketingovej kampane za účelom zvýšenia atraktivity vybranej destinácie.

Literatúra:

- Arcanum. n.d. „Párkány.“ *Arcanum*, cit. 25. 11. 2024. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/search/?list=eyJmaWx0ZXJzJlogeyJNVSI6IFsiTkZPX0xFWF9MZXhpa29ub2tfRjE0RDMiXX0sICJxdWVyeSI6ICJwXHUwMGUxcmtcdTAwZTFueSJ9>
- Baotić, Josip, a kol. 2007. *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Institut za jezik Sarajevo. <https://archive.org/details/RjenikBosanskogJezikaInstitutZaJezikSarajevo2007./page/n175/mode/2up>
- Blanár, Vincent. 1974. „Tolstého sémantická analýza slovanskej slovnej zásoby.“ *Jazykovedný časopis* 25: 53–9.
- Brückner, Aleksander. 1957. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna. <https://polona.pl/item-view/90cf9d78-76a3-4a32-9fc3-e1dafd0756b8?page=207>

- Buzássyová, Klára. 1990. *Sémantická štruktúra slovenských deverbatív*. Bratislava: Veda.
- Cvetkov, Nikolaj Vasil'jevič. 1984. „K metodologii komponentnogo analiza.“ *Voprosy jazykoznanija*, č. 2: 61–71. <https://vja.ruslang.ru/archive/1984-2.pdf>
- Doruľa, Ján. 1977. *Slováci v dejinách jazykových vzťahov*. Bratislava: Veda.
- Dudášová-Kriššáková, Júlia. 2015. *Vývin rusínskeho jazyka a dialektológia*. Prešov: Vydavateľstvo PU v Prešove.
- Fasmer, Maks. 1973. *Ětimologičeskij russkojazyčnyj slovar' Fasmera. Tom IV, T – Jaščur*. Moskva: Progress. <https://14.slovaronline.com/9312-%D0%9F%D0%90%D0%A0%D0%9A%D0%90%D0%9D>
- Gabzdilová-Olejníková, Soňa, a Milan Olejník. 2004. *Karpatskí Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953*. Bratislava: Spoločenskovedný ústav SAV, Múzeum kultúry karpatských Nemcov.
- Habovštiak, Anton. 1984. *Atlas slovenského jazyka IV: lexika. Časť 2 – úvod, komentáre, dotazník, indexy*. Bratislava: Veda.
- Holub, Jozef, a Stanislav Lyer. 1978. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Horváthová, Margaréta. 2002. *Nemci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, remesiel a odievania*. Komárno – Dunajská Streda: Lilium Aurum.
- Jarošová, Alexandra, ed. 2021. *Slovník súčasného slovenského jazyka O – Pn*. Bratislava: Veda. <https://slovník.juls.savba.sk/?w=parikan&s=exact&c=6bc8&cs=&d=kssj4&d=psp&d=ogs&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=ber nolak&d=noun db&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#>
- Kozárová, Irina; a Zuzana Slobodová. 2019. „Komponent čiernej farby v slovenských, anglických a nemeckých ustálených slovných spojeniach z oblasti ekonómie a manažmentu.“ In *Jazyk a manažment. Ročenka Katedry interkultúrnej komunikácie FM PU v Prešove*, eds. Lucia Dančišinová a Irina Kozárová, 46–62. Prešov: Prešovská univerzita

- v Prešove. <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Dancisinova2>
- Králik, Ľubor. 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- Machek, Václav. 1957. *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Machek, Václav. 1997. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia.
- Majtán, Milan, ed. 1995. *Historický slovník slovenského jazyka IV. P (po-ihrať sa) – P (pytlovať)*. Bratislava: Veda.
- Malíková, Mária Olga. 1986. „Sémantická analýza zložených slov tvorených morfému novo- (v slovenčine a ruštině).“ *Slavica Slovaca*, č. 21: 28–38.
- Miklosich, Franz. 1886. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien: Wilhelm Braumüller. <https://archive.org/details/etymologischesw00mikluoft/page/n509/mode/2up>
- Meľnyčuk, Oleksandr Savyč, ed. 2003. *Etymologičnyj slovnyk ukrajins'koji movy: T. 4: N–P*. Kyjiv: Naukova dumka. http://history.org.ua/LiberUA/EtSIUkrM_2003/EtSIUkrM_2003.pdf
- Mistrik, Jozef, ed. 1993. *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor.
- Nábělková, Mira. 1993. *Vztahové adjektiva v slovenčine: (funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov)*. Bratislava: Veda.
- Nemcová, Emília. 1990. *Sémantická analýza verb dicenci*. Bratislava: Veda.
- Newerkla, Stefan Michael. 2011. *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Frankfurt am Main: Peter Lang. <https://homepage.univie.ac.at/stefan.newerkla/Sprachkontakte.pdf>
- OKDA – *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vstupitel'nyj vypusk*. 1987. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite.
- Ondrus, Pavel, Horecký, Ján, a Juraj Furdík. 1980. *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava: SPN.
- Ondruš, Šimon. 2000. *Odtajnené trezory slov*. Martin: Matica slovenská.
- Ondruš, Šimon. 2002. *Odtajnené trezory slov II*. Martin: Matica slovenská.

- Ondruš, Šimon. 2004. *Odtajnené trezory slov III*. Martin: Matica slovenská.
- Papsonová, Mária. 2005. „Bairisch-slowakische Wortschatzbeziehungen im Spiegel der Kulturgeschichte.“ In *Deutsche Wortforschung als Kulturgeschichte*, eds. Isolde Hausner, Peter Wiesinger, 261–73. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Peciar, Štefan, ed. 1963. *Slovník slovenského jazyka. III. P – R*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- Plotnikova, Anna Arkad'jevna, ed. 2008. *Karpato-balkanskij dialektnyj landšaft: Jazyk i kul'tura*. Moskva: Rossijskaja akademija nauk. Institut slavjanovedenija. https://inslav.ru/images/stories/books/Karp-Balkan-Pamjati_Klepikovoj2008.pdf
- Preobraženskij, Aleksandr. 1914. *Ėtimologičeskij slovar' russkogo jazyka. Tom II. P–S*. Moskva: Tipografija G. Lissnera i D. Sovko. <https://etymolog.ruslang.ru/doc/preobrazhenskijP-S.pdf>
- Ripka, Ivor. 1983. „Sémantická štruktúra deverbativa č(v)rpak v dialektoch karpatského areálu.“ *Slavica Slovaca* 18, č. 1: 45–8.
- Ripka, Ivor, ed. 2006. *Slovník slovenských nářečí. 2., L – P*. Bratislava: Veda. <https://slovník.juls.savba.sk/?w=parkan&s=exact&c=6bc8&cs=&d=kssj4&d=psp&d=ogs&d=sss&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=ber nolak&d=noun db&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#>
- Sekaninová, Ella. 1984. „Metóda modelovania a komponentovej analýzy v sémantike (s aplikáciou na verba sentiendi).“ *Jazykovedný časopis* 35: 134–45.
- Skok, Petar. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili sprskoga jezika. Knjiga prva A – J*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. <https://archive.org/details/EtimologijskiRjecnikHrvatskogallSrpskogajezika/mode/1up>
- Slabák, Jozef. 2015. „Z histórie mesta.“ Štúrovo, oficiálne stránky mesta, 7. 8. 2015. <https://www.sturovo.sk/z-historie-mesta.phtml?id3=17329>
- Slobodová, Zuzana. 2019. „Globalizácia – sémantická analýza pojmu v slovenskom a nemeckom jazyku.“ In *FORLANG: Cudzie jazyky v adademickom prostredí. Periodický zborník vedeckých príspevkov*

- a odborných článkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 6.–7. júna 2019, 345–53. Košice: Technická univerzita v Košiciach.
- Slobodová, Zuzana. 2020. *Sémantická analýza karpaticizmov z aspektu medzijazykových kontaktov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Slobodová, Zuzana. 2021a. „Komparácia sémantickej štruktúry karpaticizmu kuČa v Dotazníku pre Celokarpatský dialektologický atlas, Celokarpatskom dialektologickom atlase a materiáloch z Bulharskej republiky.“ *Limes Slavicus: kulturni koncepti na slavianstvoto*: 13–28.
- Slobodová, Zuzana. 2021b. „Sémantická analýza karpaticizmu xVža z aspektu slovensko-nemeckých jazykových kontaktov.“ *Slavica Slovaca* 56, č. 2: 169–81. https://www.sav.sk/journals/uploads/11151429_SLOBODOVÁ.pdf
- Slobodová, Zuzana. (v tisku) „Sémantická analýza karpaticizmov putňa a putera v kontexte slovensko-nemeckých kontaktov.“ In *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry a kultúry na Slovensku a v stredoeurópskom priestore* – 18. 10. 2023 – 20. 10. 2023. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Slovník cudzích slov (akademický). 2005. „parkán, parkánový.“ *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV*, cit. 25. 11. 2024. <https://slovník.juls.savba.sk/?w=parkan&s=exact&c=6bc8&cs=&d=kssj4&d=psp&d=ogs&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=beriolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#>
- Szymcyak, Mieczysław, ed. 1979. *Słownik języka polskiego. Tom drugi*. L – P. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.
- Udler, Rubin Jakovlevič, ed. 1989. *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas*. Kišinev: Štiinca.

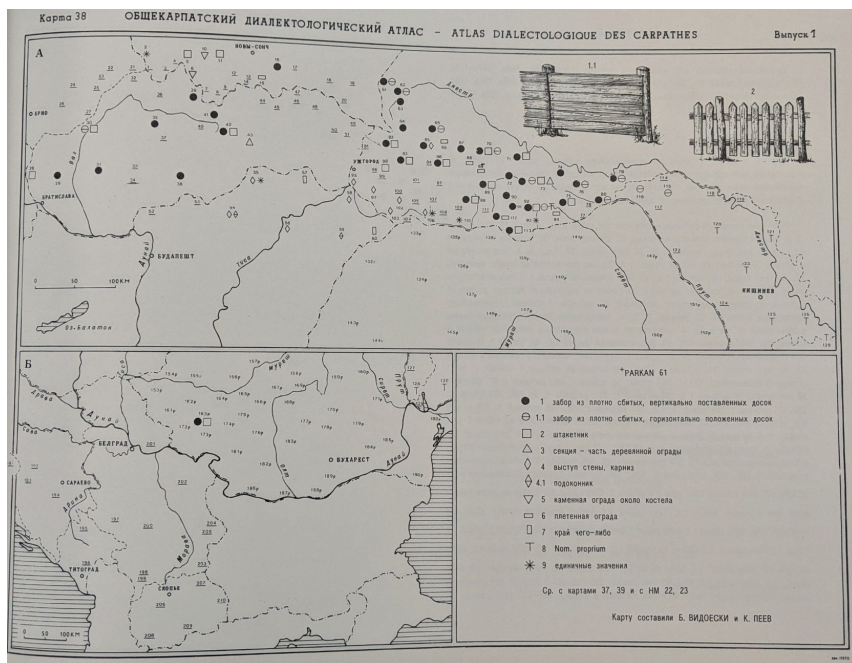
Для составления карты использован материал атласа ALRM II/I. 359 и 360 (п. 163р).

Ср. с картами 37, 39 и с НМ 22, 23.

Ключ к индексу: 1 забор из плотно сбитых, вертикально поставленных досок; 1.1 забор из плотно сбитых, горизонтально положенных досок; 2 штакетник; 3 секция – часть деревянной ограды; 4 выступ стены, карниз; 4.1 подоконник; 5 каменная ограда около костела; 6 плетенная ограда; 7 край чего-либо; 8 Nom. ргоріум; 9 единичные значения.

1 (нет слова); 2 'parkan 9 (живая изгородь); 3, 4 (нет слова); 5 'parkan 2; 6 'parkan 5; 7–9 (нет слова); 10 'par'kən 5; 11 'parkan 2; 12–14 (нет слова); 15 'par'kən 6 (три жерди, оплетенные более тонкими жердочками); 16 'parkan 1 (забор из досок); 17 (нет названия); 18–27 (нет слова); 28 'parkan 2; 29 'parkan 1; 30 'parkan 1.1, 2; 31 'parkan 1; 32–34 (нет слова); 35 'parkan 1; 36, 37 (нет слова); 38 'parkan 1; 39 'parkan 1 (нов.); 40 (нет слова); 41 'parkan 1; 42 'parkan 1, 2; 43 'parkan 3; 44–53 (нет слова); 54 'pə:r'kə:n' 4, 4.1; 55 'pə:r'kə:n' 4, 9 (планка, прибитая гвоздями сверху на дощатый забор); 56 'pa:r'ka:n' 4; 57 'pa:r'ka:n' 7; 58 'pa:r'ka:n' 4; 59 'pa:r'ka:n' 4.1; 60 'pa:r'ka:n' 7; 61 par'kan 1, 1.1; 62 'parkan 1, 1.1; 63, 64 par'kan 1; 65 par'kan 1, 1.1; 66 par'kan 6; 67 par'kan 1; 68 par'kan 6 (плетеная ограда из вертикально поставленных тонких жердей); 69 par'kan 6 (плетеная ограда из вертикально поставленных жердей); 70 par'kan 1, 2, 1.1; 71 par'kan 1, 2; 72 par'kan 1; 73 par'kan 1, 1.1, 2, 3; 74 par'kan 1; 75 par'kan 1, 2; 76 par'kan 1, 1.1; 77, 78 (нет слова); 79 par'kan 1.1; 80 par'kan 1, 1.1; 81 (нет слова); 82, 83 par'kan 1, 2; 84 (нет слова); 85 par'kan 1, 4; 86 par'kan 1, 2; 87 (нет слова); 88, 89 par'kan 1, 2; 90, 91 par'kan 1; 92 par'kan 1 (устар.), 2, 1.1, 8 (название поля); 93 par'kan 9 (забор из вертикально набитых тонких колышков); 94 par'kan 6 (загон из плетней, где спят овцы); 95 'pa:r'ka:n' 4; 96 (нет слова); 97 'pa:r'ka:n' 4; 98 par'kan 2; 99–101 (нет слова); 102, 103 'pa:r'ka:n' 4; 104, 105 (нет слова); 106 'pa:r'ka:n' 4, 9 (небольшой участок земли); 107–109 (нет слова); 110 par'kan 9 (узкая, немного приподнятая грядка овощей); 111 (нет слова); 112 par'kan 1, 6; 113 par'kan 1, 2; 114 (нет слова); 115, 116 par'kan 1.1; 117–119 (нет слова); 120, 121 Par'kan 8 (название села); 122 (нет слова); 123 Par'kan 8 (название села); 124 (нет слова); 125, 126 Par'kan 8 (название села); 127 (нет слова); 128–130 Par'kan 8 (название села); 131 (нет слова); 163р pārcán dē tóble 1 (забор из досок), pārcán 2 (забор из планок); 191–210 (нет слова).

Príloha č. 1: Spracovanie karpatisizmu *parkan* v Celokarpatskom dialektologickom atlase – pravá strana (zväzok I, 1989, 106)

Príloha č. 2: Spracovanie karpaticizmu *parkan* v Celokarpatskom dialektologickom atlase – pravá strana (zväzok I, mapa č. 38, 1989, 107)

Mgr. Zuzana Slobodová, PhD.
 Katedra interkultúrnej komunikácie
 Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu
 Prešovská univerzita v Prešove
 Konštantínova 16
 080 01 Prešov
 Slovenská republika
 zuzana.slobodova@unipo.sk